

АНДРОНОВ І. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного процесу, кандидат юридичних наук, доцент

НАБРАННЯ СУДОВОЮ УХВАЛОЮ ЗАКОННОЇ СИЛИ

Визначення порядку набрання судовою ухвалою законної сили, в першу чергу, залежить від вирішення питання про те, чи взагалі властива судовим ухвалам законна сила. Дане питання в юридичній літературі вирішується по-різному.

Вже серед дореволюційних процесуалістів не було однастайності у думці про наявність чи відсутність властивості законної сили у судових ухвал. Так, Є.О. Нефедьев зазначав, що законної сили можуть набирати лише рішення суду, а не окремі ухвали чи розпорядження, оскільки лише рішеннями спір вирішується по суті, а відповідно, лише ними регулюються матеріальні правовідносини [1, с. 312]. На думку ж Є.В. Васьковського пресічні ухвали, якими закінчується розгляд цивільної справи (про залишення позову без розгляду, про закриття провадження у справі) також набирають законної сили на тих самих умовах, що й рішення [2, с. 353].

Вказаний науковий спір пов'язаний з неоднозначністю підходів до розуміння сутності законної сили судового акту. Науковці, що не визнають за ухвалами можливості набрання законної сили, виходять з розуміння законної сили як формальної істини. Відомий вислів римських юристів *res iudicata pro veritate accipitur* (судове рішення приймається за істину) покладається в основу розуміння законної сили судового рішення як остаточного вирішення спору, усунення спірності та надання визначеності матеріальним правовідносинам між сторонами. Звичайно, судовим ухвалам така дія не властива, оскільки вони, здебільшого, призначені для вирішення поточних процесуальних питань, що виникають у ході розгляду справи. Навіть заключні ухвали, закінчуючи судовий розгляд справи, не вирішують матеріально-правового спору, а отже не мають властивості *res iudicata*.

Як стверджує Т.В. Сахнова, законній силі завжди притаманне сполучення двох складових: *res iudicata* (вирішення справи по суті) та державної волі (правозастосування органом державної влади у певній процесуальній формі).

Ухвали суду, що виносяться в ході процесуальної діяльності, і якими справа по суті не вирішується, окремо від судового рішення законної сили не набирають. Однак, оскільки вони винесені органом державної влади і є актами застосування права, їм також властиві обов'язковість та властивість реалізованості [3, с. 446-447].

Навіть ті автори, які або ґрунтуються на тому, що законодавець офіційно визнав законну силу і за судовими ухвалами, або через власне переконання в цьому визнають існування законної сили судової ухвали, все одно вказують на її обмежену дію порівняно з законною силою рішення [4, с. 496].

Варто погодитись з В.П. Скобелевим, який цілком справедливо відзначив, що інститут законної сили був викликаний до життя саме для задоволення нагальних потреб матеріально-правової сфери. Всі інші цілі досягаються як результат основного призначення [5, с. 464]. Тому судовий акт, який не вирішує матеріально-правовий спір по суті, не може набирати законної сили, хоча й, будучи актом судової влади, містить у собі владні приписи, а отже набуває окремих рис, властивих законній силі судового рішення.

Втім процесуальне законодавство України поступово рухається у напрямку закріплення положень, які передбачають набрання законної сили не лише рішеннями, а й ухвалами судів. Так, згідно з ч. 1 ст. 254 КАС України постанова або ухвала суду першої інстанції, якщо інше не встановлено цим Кодексом, набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги, встановленого цим Кодексом, якщо таку скаргу не було подано. ГПК України не містить окремої норми, яка б регулювала порядок набрання законної сили ухвалою господарського суду, однак Вищий господарський суд України у п. 12 постанови Пленуму від 23.03.2012 № 6 «Про судові рішення» зазначив, що ухвали господарських судів набирають законної сили в день їх винесення, якщо інше не передбачено законом.

Чинний ЦПК України не визначає процесуального порядку набрання ухвалою законної сили, однак вказує на те, що строк і порядок набрання ухвалою законної сили має бути зазначено в її резолютивній частині (ст. 210 ЦПК України). У проекті нового ЦПК України [6] (ст. 262) міститься такий порядок набрання ухвалою законної сили:

«1. Ухвала набирає законної сили негайно після її проголошення, якщо інше не передбачено цим Кодексом.

2. Ухвали, що постановлені судом поза межами судового засідання або в судовому засіданні у разі неявки всіх учасників справи, розгляду справи без повідомлення (виклику) учасників справи, набирають законної сили з моменту їх підписання суддею (суддями)».

Звичайно, такі положення проекту ЦПК України не можна вважати правильними. Ухвала не може набрати законної сили до закінчення строку її апеляційного оскарження, оскільки в апеляційній інстанції оскаржуються рішення та ухвали, які не набрали законної сили. Тому запропонована редакція статті 262 проекту ЦПК України суперечить як суті апеляції, так і суті законної сили судового рішення, однією з складових якої є незмінність та неспростовність рішення (чи ухвали), які набрали законної сили. Рішення (або ухвала), що набрало законної сили, може бути оскаржене лише у виняткових випадках.

Є. Левіцький пропонує наступне вирішення даного питання: «щоб ухвали суду, якими закінчується розгляд справи чи вирішується питання по суті заявлених до суду вимог (наприклад, ухвали про визнання мирової угоди, закриття провадження у справі, відстрочка і розстрочка, зміна чи встановлення способу і порядку виконання рішення, заміна сторони виконавчого провадження, виправлення помилки у виконавчому листі тощо) набирали законної сили в порядку, передбаченому для рішення суду, тобто після спливу строку для апеляційного оскарження такої ухвали чи після закінчення апеляційного перегляду, а процедурні ухвали суду (наприклад, ухвали про відкладення розгляду справи, витребування доказів, залучення третіх осіб і т.д.) – в день їх постановлення судом» [7].

Така пропозиція заслуговує на увагу, однак з деякими уточненнями. Оскільки більшість названих автором ухвал не вирішують по суті заявлених вимог до суду, пропонується визначити порядок набрання ухвалою законної сили залежно від того, чи підлягає вона апеляційному оскарженню окремо від рішення суду. Таким чином, статтю 262 проекту ЦПК України пропонується викласти в наступній редакції:

«1. Ухвали суду першої інстанції, які підлягають апеляційному оскарженню окремо від рішення суду, набирають законної сили в порядку, встановленому статтею 274 цього Кодексу для набрання законної сили судовим рішенням.

2. Ухвали суду першої інстанції, які не підлягають апеляційному оскарженню окремо від рішення суду, набирають законної сили негайно після їх проголошення.

3. У випадку їх негайного виконання, а також якщо відповідно до закону оскарження ухвали не перешкоджає її виконанню, ухвали можуть виконуватись до набрання ними законної сили».

Список використаної літератури:

1. Нефедьев Е.А. Гражданский процесс / Е.А. Нефедьев. – М.: Типолиитография В. Рихтеръ, 1900. – 463 с.
2. Васьковский Е.В. Учебник гражданского процесса / Е.В. Васьковский. – М.: изд. бр. Башмаковых, 1917. – 429 с.
3. Сахнова Т.В. Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты / Т.В. Сахнова. – М.: Волтерс Клувер, 2008. – 696 с.
4. Васильев С.В. Гражданский процесс: Курс лекций / С.В. Васильев. – Х.: Еспада, 2010. – 856 с.
5. Скобелев В.П. Понятие и содержание законной силы судебного решения / В.П. Скобелев // Тенденции развития гражданского процессуального права России. – СПб. : Изд-во «Юридический центр Пресс», 2008. – С. 452-469.
6. Проект Цивільного процесуального кодексу станом на 10.03.2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jrc.org.ua/upload/steps/aaabe65b9a705acf57f2e4b3a3c86ade.pdf>

7. Левіцький Є. Щодо набрання законної сили ухвалою суду в цивільній справі / Є. Левіцький // Юридична газета online: всеукраїнське щотижневє професійне юридичне видання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/civilne-pravo/shchodo-nabrannya-zakonnoyi-sili-uhvaloyu-sudu-v-civilniy-spravi.html>

ВОЛКОВА Н. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного процесу, кандидат юридичних наук, доцент

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ КОЛА ОСІБ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У СПРАВАХ ПРО НАДАННЯ НЕПОВНОЛІТНІЙ ОСОБІ ПОВНОЇ ЦИВІЛЬНОЇ ДІЄЗДАТНОСТІ

За загальним правилом фізична особа набуває повної цивільної дієздатності з досягненням повноліття, тобто з вісімнадцяти років (ст. 34 ЦК України) [1]. Однак, в нормах цивільного законодавства передбачаються і інші випадки набуття повної цивільної дієздатності, фізичною особою, яка не досягла повноліття, а саме:

1) з моменту реєстрації шлюбу неповнолітньою особою (ч. 2 ст. 34 ЦК України);

2) якщо неповнолітня особа працює за трудовим договором, а також записана матір'ю або батьком дитини (ч. 1 ст. 35 ЦК України).

3) якщо неповнолітня особа бажає займатися підприємницькою діяльністю та з моменту державної реєстрації її як підприємця набуває повної цивільної дієздатності (ч. 3 ст. 35 ЦК України). Отже, на підставі вище наведеної норми необхідно зазначити, що законом не передбачається право звернення до суду неповнолітньої особи з заявою про надання повної цивільної дієздатності особи, яка бажає займатися підприємницькою діяльністю. З цього приводу Г.Я. Трипульський зазначає, що «...це положення є похідним з ч. 3 ст. 35 ЦК України, яка встановлює, що повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла шістнадцяти років і яка бажає займатися підприємницькою діяльністю. Але на відміну від ч. 2 вказаної статті у даному випадку не передбачена можливість надання повної дієздатності за допомогою рішення суду» [2, с. 53].

Розгляд справ про надання повної цивільної дієздатності неповнолітній особі розглядається в окремому провадженні та є новелою цивільного процесуального законодавства України (ст.ст. 242-245 ЦПК України) [3].

З заявою про надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності, може звернутися сама неповнолітня особа, яка досягла